

A családi nevelés hatása a gyermekvállalással kapcsolatos értékrendre: 3 generáció összehasonlító elemzése

CSORBA LÁSZLÓ, TÓTH-BOROS NIKOLETT

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

Gazdaság- és Társadalomtudományi Kar

Gazdaságtudományi Intézet, Vállalkozás-gazdaságtan Tanszék

Egészségház u. 4., Eger 3300

csorba.laszlo@uni-eszterhazy.hu

boros.nikolett@uni-eszterhazy.hu

A gyermekvállalási kedv olyan mértékű visszaesése, mely már a társadalom teljes reprodukálását veszélyezteti, általános jelenség a gazdaságilag fejlett országokban. Az viszont már érdekes és fontos kérdés, hogy a gyermekvállalási kedv csökkenése mögött esetlegesen milyen társadalmi értékek és normák változása húzódik meg. A primer kutatás során 201 egri közgazdászhallgató, illetve mindegyiküknek egy-egy szülője és nagyszülője került megkérdezésre a társadalmi értékek és a gyermekvállaláshoz kapcsolódó normák tekintetében. Figyelemreméltó, hogy a gyermekek és a nagyszülők között van nagyobb hasonlóság, míg a szülők náluk általában pozitívabban értékelik a gyermekvállalás melletti tényezőket. Ugyanakkor a gyermekek számára is érzelmi alapúak a fő motivációs tényezők a családalapításban, miközben a szükséges anyagi források megléte és a karrierépítés vágya jóval meghatározóbb mint szüleik esetében. Megfigyelhető a reményteljesség és a gyermekvállalásban megjelenő vallásos nézőpont közötti kapcsolat, valamint a kizárólag anyagi támogatás igénybevételének célzatára történő gyermekvállalás alacsony toleranciát a különböző generációk véleményét megvizsgálva. Általánosan elmondható, hogy mindhárom generáció leginkább azt tartja elfogadhatónak, ha valaki éretlenségére és esetlegesen rossz szülővé válására hivatkozva nem vállal gyermeket.

Kulcsszavak: gyermekvállalási kedv, társadalmi fenntarthatóság, társadalmi érték, társadalmi norma

1. Elméleti megközelítés és korábbi kutatási eredmények

A történelem különböző korszakai során folyamatosan változott a társadalom és azon belül az egyén bizonyos értékekkel és normákkal szemben tanúsított attitűdje (*Olson–Zanna*, 1993; *Rokeach*, 1971). A behaviorista felfogás szerint az attitűdöt értelmezhetjük úgy, mint egyes társas helyzetekre adott választ, melynek tanulmányozása a viselkedés megfigyelésével és a tapasztalatok értelmezésével lehetséges (*Aghbeyisi–Fishman*, 1970, 137–157. o.). A mentalista nézőpont szerint viszont az attitűd olyan belső készenléti állapotot jelent, amely összeköti a véleményt és a viselkedést (*Domonkosi*, 2007). Továbbá a normákról és szabályokról tudjuk, hogy mindenki számára megismerhetőnek kell lenniük annak érdekében, hogy a betarthatóság alapfeltétele teljesüljön. Az értékek, a hitrendszer elemei és az attitűdök pedig leginkább láthatatlanok, létükre abból tudunk visszakövetkeztetni, hogy hogyan döntenek, cselekednek, viselkednek az emberek bizonyos helyzetekben (*Samuelson*, 1938).

Kulcsár művét alapul véve a különböző generációkat 6 csoportra oszthatjuk. Az úgynevezett veteránok 1925 és 1945 között születtek, őket követik a baby boomerek, akik 1946 és 1964 között jöttek világra. Ezután születtek az X generációsok (1965–1979), majd az Y generáció tagjai (1980–1995) és a Z generációsok (1996–2009) (*Kulcsár*, 2014, 9. o.). Ezt a sort egészíti ki a 2010 után születettek korcsoportja, az alfa generáció (*Nagy–Kölcsey*, 2017), akiknek közös jellemzője a képernyő előtt töltött idő növekedése, a rövidebb ideig működő figyelem és a digitális készségek korai kialakulása (*Tari* 2010, *Tari* 2011). Minden generációnak egyedi elvárásai, tapasztalatai, generációs történelme, életvitele, értékrendszere és demográfiai tényezői vannak (*Williams–Page*, 2011). Jelen tanulmányban három generáció gyermekvállalással kapcsolatos attitűdjét, illetve az emögött meghúzódó értékek és normák szerepvállalását kívánjuk összevetni egy-egy családból származó baby boomerek (nagyszülők), X generációsok (szülők) és Z generációsok (gyerekek) vizsgálatával.

A gyermekvállalást mind egyéni, mind párkapcsolati, mind makroszinten fontosabbnak gondolják a kelet-európai, mint az észak-európai országokban, azonban az észak-európai országok mégis magasabb fertilitási rátával rendelkeznek (*Szalma*, 2014). Ennek kiváltó oka lehet, hogy a fiatalok nem tudják megvalósítani a kívánt gyermekszámot (*Szalma–Takács*, 2012), mivel mind Kelet-, mind Nyugat-Európában a gyermekvállalás jobban megterheli anyagilag a családokat, mint Észak-Európában (*Ellingsaeter–Jensen–Lie*, 2013). A magyarok pedig úgy vélik, hogy ahhoz, hogy leendő szülőként a gyermekvállaláshoz szükséges anyagi javakat előteremthessék, előbb szakmai tapasztalatot és biztos állást kell szerezniük (*Szalma* 2010, 2011).

A fenntarthatóság témakörét először a Brundtland-jelentés járta körül részletesen, amelyben megjelölték a pontos definícióját: „*olyan fejlődés, amely kielégíti a jelen szükségleteit, anélkül, hogy veszélyeztetné az eljövendő generációk lehetőségét arra, hogy ők is*

kielégíthessék a szükségleteiket” („Közös jövőnk”, 1987). Szlávik és Csete megfogalmazzák, hogy a fenntarthatóság témáját vizsgálva elengedhetetlen, hogy foglalkozzunk a társadalmi fenntarthatóság kérdéskörével is (Szlávik–Csete, 2004; Szlávik, 2012), amely szempontból Magyarország igencsak nehéz helyzetben van, mivel a születendő gyermekek száma jóval a korábbi évek gyermekszáma alatt jár (Központi Statisztikai Hivatal, 2024).

A második világháború utáni időszakban Európában hazánkban csökkent először a reprodukciós szint alá a termékenység. Míg 1965-ben az egy nőre jutó gyermekek száma 3 volt, addig ez az arány 1961-re 1,8 gyermekre csökkent. Manapság már jóval a reprodukciós szint alatt vagyunk: míg körülbelül 2,1 gyermek/nőre lenne szükség ahhoz, hogy a társadalom újratermelődhessen, addig mindössze 1,5 gyermek jut egy szülő nőre (KSH, 2024). Ennek következtében a népesség előregedését tapasztalhatjuk, ami további súlyos problémákat is felvet, mint például a nyugdíjrendszer helyzete, hiszen egyre kevesebb fiatalra jut az a teher, hogy kitermelje az idős korosztály nyugdíját. Bajkóék művéből megtudhatjuk, hogy az úgynevezett időskori függőségi ráta – amely a nyugdíjas korú (65 év feletti) és az elméletileg aktív korú (19–64 éves) népesség létszámainak egymáshoz viszonyított arányát adja meg – 1950-ben nagyjából 12%-ot tett ki, napjainkban 35% körüli, várhatóan 2035-re pedig a 40%-ot is elérheti (Bajkó–Maknics–Tóth–Vékás, 2015). Ez azt jelenti, hogy 10 aktív dolgozóra 4 nyugdíjas korú ember jut majd, aminek következtében – ezzel a tendenciával tovább haladva – hamarosan 2 aktív dolgozónak lesz feladata kitermelni 1 idős ember nyugdíját.

Míg 1990-ben a nők első házasságkötéséhez tartozó átlagéletkor 22 év volt, valamint az első gyermek születését átlagos 23 éves korra datálhattuk, addig napjainkban ez a két átlagéletkor már jóval magasabban jár. A nők első házasságkötése 2018-ban átlagosan a 30. életévben ment végbe, az első gyermek születése pedig 29 éves korban történt, ami még a házasságkötés átlagéletkorát is megelőzi. Tudjuk továbbá, hogy a két időszak között jelentős változás volt még a 20-as éveik első felében járó nőknél, akiknél korábban a leggyakoribb volt a gyermekvállalás. Napjainkra termékenységük kevesebb mint egyharmadára esett vissza az 1990-es évekhez viszonyítva. Azonban kétszeresére nőtt a 30–34 éves és csaknem háromszorosára a 30-as éveik második felében járó nők termékenysége (Központi Statisztikai Hivatal, 2024), ami azt bizonyítja, hogy rendkívül kitolódott a gyermekvállalási életkor. Mindez rendkívül megnehezíti a társadalmi reprodukció helyzetét, ami – ahogyan már említettük – rendkívül nagy nyomást gyakorol az idősebb korosztály nyugdíjának biztosítására. Magyarország Kormánya igyekszik különböző gyermekvállalási és családtámogatásokkal elősegíteni a népességszaporodást (Obádovics–Plöchl, 2021), aminek hatására megnőtt a gyermekvállalási kedv, azonban ezek a támogatások is számos problémát vethetnek fel, mint például a kényszerből vállalt gyermekek helyzete, valamint az esetlegesen bekövetkező válást megnehezítő körülmények, illetve kérdéses az is, hogy az értelmiségi fiatalok mennyire nyitottak a különböző családalapítási támogatások igénybe vételére.

Tudjuk tehát, hogy milyen tendenciák figyelhetők meg a gyermekvállalás terén Magyarországon, azonban érdekes lehet azon tényezők vizsgálata, amelyek emögött meghúzódhatnak a fiatal korosztály értékrendjében. Kutatásunk során célunk ezen értékek feltérképezése a fiatalok (Z generációsok) érintésével, és ennek összehasonlítása az ő szülei (X generációsok) és nagyszülei (baby boomerek) gyermekvállalással kapcsolatos értékítéletével.

2. Módszertan

Kutatásunk során az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem 201 hallgatóját, illetve mindegyikük egy-egy szülőjét és nagyszülőjét kérdeztük meg 2023 februárjában a gyermekvállalással kapcsolatos érték- és normarendszerüket vizsgálva. A megkérdezésnél kvantitatív kutatási módszert, keresztmetszeti dizájnt használtunk, egy online kérdőív segítségével szereztünk adatokat.

Összesen a minta nagysága – a 3 generációt tekintve – 603 fő volt. A megkérdezett hallgatók átlagéletkora 22, szüleié 50, nagyszüleié 74 év volt. A tanulók, azaz a Z generációsok közül 66% volt a nők, 34% a férfiak aránya. A szülők, azaz az X generáció tagjai tekintetében a nők aránya 76%, a férfiaké 24% volt, míg a nagyszülőket (baby boomerek) tekintve az arányok a következőképpen alakultak: a nők 81%-ban, a férfiak 19%-ban jelentek meg a válaszadók körében.

A kérdőívben két fő kérdéscsoport volt jelen: egy ötfokozatú Likert-skála, ahol az egyének a környezetük és saját tulajdonságaik besorolását kapták feladatul (1: egyáltalán nem jellemző, 5: nagyon jellemző), valamint egy hétfokozatú Likert-skálán kellett jelölniük, hogy mennyire értenek egyet a gyermekvállalás melletti állításokkal, illetve mennyire tudják tolerálni a gyermekvállalás elleni érveket (1: nagyon elítélem, 7: dicséretes).

Kutatási kérdéseink voltak, hogy vajon mik azok az értékek, amelyek a gyermekvállalás háttérében meghúzódhatnak a mai fiatalok esetében. Másrészt, ezek az értékek hogyan jelennek meg az ő szülei és nagyszülei felfogásában, gondolkodásában. Továbbá miként befolyásolja a hitrendszer a gyermekvállalásról alkotott képet az egyes generációk életében. Emellett milyen fő motivációs tényezők jelennek meg a gyermekvállalásban, és mik azok a tulajdonságok, amelyek a legkevésbé mozgatják meg a generációkat a témában, valamint milyen érveket tolerálnak a legkevésbé, és melyeket fogadják el a leginkább a gyermekvállalással szemben.

Előzetesen 4 hipotézist állítottunk fel:

- H1: Azok, akik alapvetően vallásos szemléletűnek vélik magukat, a gyermekvállalás témájában is fontos szerepet tulajdonítanak a vallási szempontoknak.

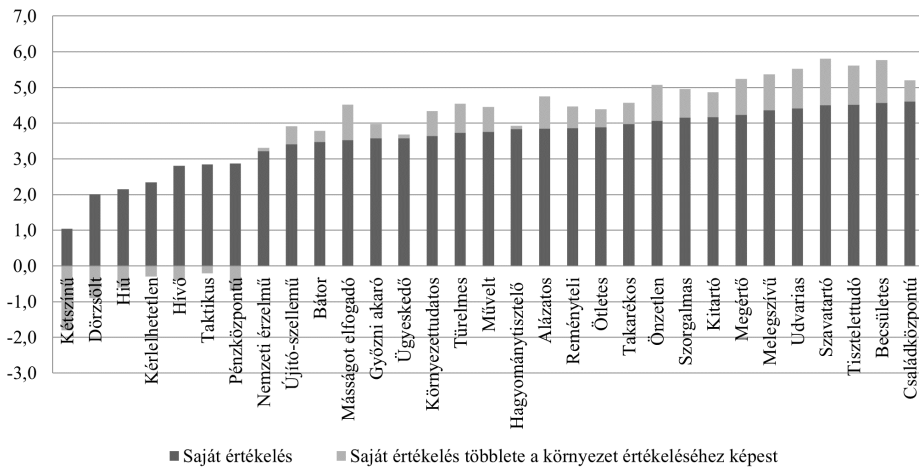
- H2: A nagyszülők és a szülők gyermekvállalást támogató érveinek átlagai meghaladják a gyerekeik gyermekvállalás melletti érveinek átlagát: minél idősebb egy generáció, annál inkább gyermekvállalás-párti.
- H3: A gyermekvállalás esetében a legfőbb motivációs tényezők érzelmi alapúak minden korosztálynál.
- H4: A leginkább elfogadott tényező a gyermekvállalás ellen szóló érvek közül a szülővé váláshoz szükséges fő személyiségjegyek hiánya.

Ezen hipotézisek bizonyíthatóságát a következő fejezetben vizsgáljuk.

3. Eredmények és következtetések

A megkérdezés során – *Schwartz* (2012) érték kategóriái alapján – 31-féle lehetséges emberi érték került a válaszadók közül értékelésre (1. ábra). Ezek között – ellenőrző jelleggel – olyan is volt, melynek egyöntetű volt az elutasítása: a kétszínűség. Voltak hagyományosan erős értékek – mint például a szorgalmasság vagy a családközpontúság –, de olyanok is, melyek általános ismert értékek, de erősségük nem olyan magától értődő. Ilyen például a kreativitás, műveltség vagy a bátorság. Voltak olyan értékek is a listában, melyek egyesek számára igen, mások számára kevésbé jelenthettek értéket, így például a pénzközpontúság vagy az ügyeskedés és taktikázás. Mivel az emberek hajlamosak magukat minden tekintetben – így az emberi értékek esetében is – felülosztályozni, így elsőként a környezetüket kellett a 31 lehetséges érték szerint 1–5-ig terjedő skálán osztályozni, az iskolai osztályzásnak megfelelően. Ezt követően került sor, hasonlóképpen, önmaguk osztályozására.

A megkérdezett által vallott és osztott értékek úgy váltak egyértelműen meghatározottá, hogy a környezet értékeléséhez lett viszonyítva az önértékelés. Ugyanis – a ritka, önkritikus válaszadóktól eltekintve – szinte minden ember jobbnak tartja magát a lakóhelye környezeténél. Hogy mit is értünk jobb és szó szerint értékesebb alatt, az az által határozódik meg, hogy milyen lehetséges emberi érték esetében ad a megkérdezett jobb osztályzatot magának, mint környezetének. Ahol ez történik, ott valódi értékről beszélhetünk. Abban az esetben viszont, ha az önértékelés – rendre – alacsonyabb, mint a környezet értékelése, akkor a szóban forgó emberi érték úgynevezett antiérték, amelynek valójában az ellentette a valódi érték. A kétszínűség például nyilvánvalóan ilyen antiérték, amelynek az ellentette – az egyenesség – a valódi érték. A valódi emberi értékek közötti erősségi sorrend meghatározására is fel lett használva a módszer. Így azok lettek elsődleges értékek, amelyek esetében a környezet értékelésénél legalább 0,5 osztályzattal minősítették magukat feljebb a megkérdezett személyek.

Forrás: Csorba-Bán, 2024

1. ábra: A 31 vizsgált érték önértékelése, illetve ennek a környezet értékeléséhez viszonyított többlete a három generációban

Az eredmények szerint – általában véve – azok az emberi értékek minősültek elsődlegesnek, amelyek a mindennapi, megszokott élet megkövetelte együttműködés fenntartását, a boldogulást támogatják (1. táblázat). A mögöttes értékek részben a fejlődéshez, az előrejutáshoz kapcsolódnak, részben az együttműködéstől független – de azzal nem is ellentétes – önálló létezés minőségéhez kapcsolódtak. A hagyománytisztélet sem lóg ki ebben az értelemben a sorból, hiszen itt inkább a lelki, szellemi, kulturális örökség személyes ápolásáról, tiszteletben tartásáról van szó, mintsem együttműködésről másokkal bizonyos hagyományok fenntartása érdekében. Az úgynevezett antiértékek közé lényegében azok a lehetséges emberi értékek kerültek, melyek kifejezetten romboló hatásúak lehetnek a közösségen belüli együttműködésre, és ilyen módon az egész közösségre nézve is. Meglepő, hogy a tipikusan közösségépítőnek tartott vallásosság antiérték-besorolást kapott általában véve – ezalól a nagyszülők lesznek kivételek, ahogyan majd később látni fogjuk. Ebben a tanulmányban nem kerül ugyan taglalásra, de – az áldozatvállalásra vonatkozó kérdésekre adott válaszok szerint – a két fiatalabb generáció nem ellenséges általában véve a vallásossággal, a hívőkkel szemben. Ugyanakkor a hétköznapokban megtapasztalt, „kérkedő” és valódi hit nélküli vallásosságot valóban nem tartják vonzóknak, értékesnek, hanem éppen ellenkezőleg.

Nagyon érdekesek az eredmények abban az esetben, amennyiben a három generációt külön vizsgáljuk. A gyerekek esetében olyan értékek szorultak ki az elsődleges értékek közül – bár értékük nem sokkal maradt el a 0,5-től –, mint a családközpontúság, a szorgalmasság és a takarékoság. Ugyanakkor a gyerekeknél megjelent az elsődleges értékek között

a másság elfogadása és a győzni akarás. Ez jól tükrözi a fiatalok önállósodási törekvéseit a családi és anyagi kötöttségekkel szemben. Ezt jelzi az is, hogy az antiértékek közé került a nemzetiérzelműség és a hagyománytisztelet. Másrészt azt is tükrözik az eredmények, hogy a gyermekek gyorsabban, kisebb munkával kívánják céljaikat elérni, akár mások rovására is. Ezt az is jelzi, hogy az antiértékek közül kikerült a taktikusság.

	Elsődleges értékek ≥ 0,5	Mögöttes értékek 0,5 > 0	Anti-értékek 0 >
Mindhárom generáció együttesen (erősségi sorrendben)	Becsületes Őszinte Tisztelettudó Udvarias Melegsívű Együttérző Önzetlen Családcentrikus Szorgalmas Kitartó Alázatos Takarékos	Reményteli Türelmes Művelt Ötletes Másságot elfogadó Környezettudatos Győzni akaró Újító szellemű Bátor Hagyománytisztelő Ügyeskedő Nemzeti érzelmű	Taktikus Hívő Pénzközpontú Kérlelhetetlen Hiú Dörzsölt Kétszínű
Gyermekek (különbség)	Ki: Családcentrikus Szorgalmas Takarékos Be: Másságot elfogadó Győzni akaró		Ki: Taktikus Be: Hagyománytisztelő Nemzeti érzelmű
Szülők (különbség)	Be: Reményteli Türelmes Kreatív		-
Nagyszülők (különbség)	Be: Hagyománytisztelő Türelmes		Ki: Hívő Be: Újító szellemű

Forrás: Csorba–Bán, 2024

1. táblázat: A három generáció elsődleges, mögöttes és antiértékei

3.1. Hipotézisek értékelése

H1: Azok, akik alapvetően vallásos szemléletűnek vélik magukat, a gyermekvállalás témájában is fontos szerepet tulajdonítanak a vallási szempontoknak.

Saját vallásosságról alkotott kép / Gyermek Isten tetszésére való vállalása	1	2	3	4	5	6	7	Összesen
1	17	9	2	11	7	2	1	49
2	18	12	17	24	16	13	9	109
3	30	27	25	73	17	13	21	206
4	24	22	18	47	16	14	19	160
5	10	5	10	21	6	12	15	79
Összesen	99	75	72	176	62	54	65	603

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

2. táblázat: Saját vallásosságról alkotott kép és a gyermek Isten tetszésére való vállalásának kapcsolata

„Bizony, az Úr ajándéka a gyermek, az anyaméh gyümölcse jutalom” – mondja a Biblia (Zsoltárok 127:3-5) (Sík, 1955). Régen alapvető értéknek számított a gyermekvállalás. A nőknek szinte egyáltalán nem volt lehetőségük karrierépítésre, de az általános értékrend szerint erre nem is igazán törekedtek volna. A korai házasságkötést gyakran szinte azonnal követte az első, majd a többi gyermek születése. Nem igazán volt jellemző a mai értelemben vett családtervezés, a gyermeket áldásként, az élet természetes részeként fogták fel, amelynek vállalása Istennek tetsző. De vajon a mai ember számára – miközben megjelentek és elterjedtek a fogamzásgátló lehetőségek, a családtervezés –, aki vallásosnak tartja magát, még mindig fontos érték a gyermeknek Isten tetszésére való vállalása? Erre a kérdéskörre a kereszt-tábla-elemzés, a Khí-négyzet próba eredménye adott választ számunkra (lásd: 2. számú táblázat).

Fontos azonban megjegyeznünk, hogy a gyermek Isten tetszésére való vállalása a gyermekvállalás mellett szóló érvek közül a negyedik legmagasabb átlagértéket produkálta, azonban egyben a legmegosztóbb téma is volt a válaszadók körében, ugyanis itt volt a legnagyobb a szórás értéke (1,862), a relatív szórás pedig 49,79% volt, ami azt jelenti, hogy az egyes válaszadók az átlagos (3,74) értékeléstől átlagosan 1,862 egységgel, azaz 49,79%-kal térnek el (lásd: 4. táblázat).

A 3. táblázat adatai szintén érdekes összefüggést tárnak fel számunkra. Kereszt-tábla-elemzést, Khí-négyzet próbát végezve azt az eredményt kaptuk, hogy az egyén reményteljessége és a gyermek Isten tetszésére való vállalása között is szignifikáns kapcsolat mutatkozik, tehát van kimutatható összefüggés a remény és a vallásosság között.

Reményteljesség / Gyermek Isten tetszésére való vállalása	1	2	3	4	5	6	7	Összesen
1	13	9	7	13	2	0	1	45
2	14	12	9	25	11	11	9	91
3	29	29	28	69	13	21	19	208
4	28	19	22	54	27	16	27	193
5	15	6	6	15	9	6	9	66
Összesen	99	75	72	176	62	54	65	603

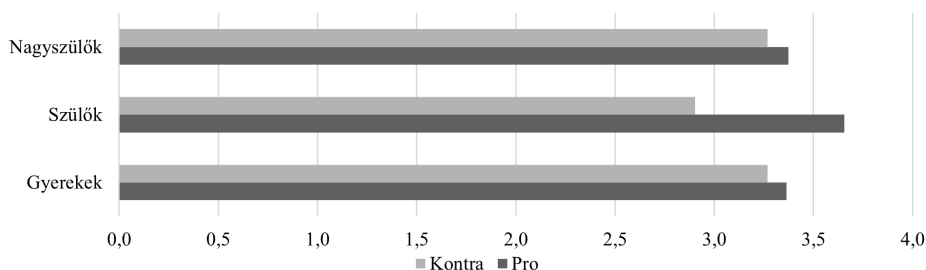
Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

3. táblázat: Reményteljesség és a gyermek Isten tetszésére való vállalásának kapcsolata

H2: A nagyszülők és a szülők gyermekvállalást támogató érveinek átlagai meghaladják a gyerekeik gyermekvállalás melletti érveinek átlagát: minél idősebb egy generáció, annál inkább gyermekvállalás-párti.

Feltételezésünk abból fakadt, hogy a fiatalok egyre később szeretnének gyermeket vállalni, és egyre kevesebb gyermek születik Magyarországon, amiből arra következtettünk, hogy valószínűleg a fiataloknak kevesebb a gyermekvállalás mellett szóló érveinek száma az idősebb generációkhoz képest.

Érdekes eredményekre jutottunk: egy hétfokozatú Likert-skálán 3,4 lett a fiatalok gyermekvállalás melletti érveinek átlaga, amely pontosan megegyezik a nagyszülők gyermekvállalást támogató érveinek átlagával (lásd: 2. ábra). A szülők pro érveinek átlaga 3,7, ami jóval meghaladja a másik két generáció gyermekvállalást támogató érveinek átlagát (0,4). Ebből az eredményből arra tudunk következtetni, hogy a H2-es hipotézis részben elfogadható, részben pedig elvetendő, ugyanis a fiatalok gyermekvállalás melletti érveinek számát csak a szülők pro érvei haladják meg, a nagyszülők érveinek számával pedig pontosan megegyeznek.

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

2. ábra: Gyermekvállalás melletti (pro) és elleni (kontra) érvek átlagai a 3 generáció tekintetében

Szeretnénk azt is kiemelni, hogy a legnagyobb eltérés a pro és kontra érvek között a szülőknél mutatkozik (0,8), a nagyszülők és a fiatalok körében ez csupán 0,1 egységet jelent a pozitív érvek javára. Mindez fakadhat abból, hogy az X generáció tagjai éppen most vannak abban a helyzetben, hogy megélhetik a szülőség szépségeit. Gyermekük eljutottak abba a korba, ahol éppen a felnőtté válás küszöbén állnak, így ebből fakadóan talán már kevesebb nehézséggel kell szüleiknek szembenézni, mint gyermekkoruk idején.

A fiatalabb generáció tagjai pedig még a gyermekvállalás előtt állnak, emiatt több lehet a félelmet keltő tényező számukra. Az idősebb generáció számára pedig a világ drasztikus gyorsasággal való változása, a digitalizáció, az információ megállíthatatlan terjedése már egy idegen világ benyomását keltheti, ami szintén félelemébresztő hatással lehet rájuk.

H3: A gyermekvállalás esetében a legfőbb motivációs tényezők érzelmi alapúak minden korosztálynál.

Visszatekintve a régmúltra, az idősebb generációk esetében az volt az általános elsődleges motiváció a gyermekvállalás terén, hogy a család bővüljön, kiteljesedjen. A fiatalok hamar megházasodtak, jöttek a gyermekek, a szülőket nem motiválta anyagi jellegű gyarapodás a gyermekvállalás tekintetében. Napjainkban számos tényező adna okot arra, hogy a gyermekvállalást anyagi gyarapodáshoz is kössük, hiszen – ha csak a gyermekvállalási támogatásokra is gondolunk – sokan azért vállalnak több gyermeket, hogy akár házat vagy lakást tudjanak vásárolni a nagyobb mértékű támogatások igénybevételeivel.

Mindez vajon hogyan hat a fiatal generáció gondolkodására, illetve az idősebb generáció tagjai hogyan vélekednek erről a mai világban? Ahogyan a 3. táblázat is mutatja, az eredmények magukért beszélnek. Egy 1-től 7-ig terjedő Likert-skálán értékelték a kitöltők, hogy mennyire tudnak azonosulni azokkal az állításokkal, amelyek azt hivatottak szemléltetni, hogy valaki miért vállal gyermeket (1: nagyon elítéli, 7: dicséretesnek tartja).

A legmeghatározóbb érvek a gyermekvállalás mellett minden generáció esetében érzelmi alapúak: a legmagasabb átlagértékeket a gyermekek szeretete (6,26), a kiteljesedés (5,71) és a szerelem (5,55) produkálták a három generáció összesített véleménye alapján. A két utóbbi tényező átlaga a szülők tekintetében kimagasló értéket mutat (kiteljesedés: 6,1; szerelem: 5,8). Fontos megjegyeznünk, hogy jelentős szereppel bír az Isten tetszésére való gyermekvállalás is, amely a negyedik legmeghatározóbb érvnek számít a gyermekvállalás mellett (átlag = 3,74), azonban itt a legmagasabb az átlagtól való átlagos eltérés, azaz a szórás értéke is (1,862). Érdekes eredmény, hogy az ott-hontámogatások (átlag = 2,3) és az adókedvezmények (átlag = 2,25) igénybevétele a legalacsonyabb átlagot eredményezte a gyermekvállalás melletti érvek esetében, tehát ezek a legkevésbé elfogadott motivációs tényezők a gyermekvállalás mellett, azonban

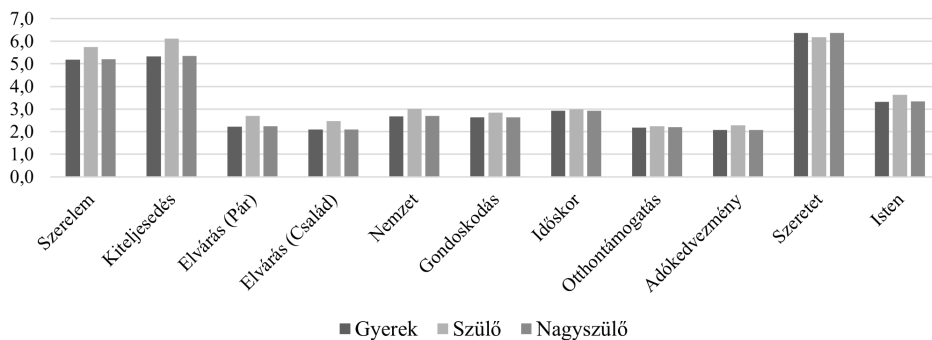
ezeknél a legmagasabb a relatív szórás (67,09%; 68,4%) is. Mindebből arra tudunk következtetni, hogy a H3 hipotézis elfogadható, miszerint a gyermekvállalás esetében a legfőbb motivációs tényezők érzelmi alapúak minden korosztálynál.

Érték/ Számítás	Szerelem	Kiteljesedés	Elvárás (Pár)	Elvárás (Család)	Nemzet	Gondoskodás	Időskor	Orthon- támogatás	Adó- kedvezmény	Szeretet	Isten
Elem- szám	603	603	603	603	603	603	603	603	603	603	603
Átlag	5,55	5,71	2,65	2,51	3,02	2,97	3,11	2,30	2,25	6,26	3,74
Medián	6,00	6,00	2,00	2,00	3,00	3,00	3,00	2,00	2,00	7,00	4,00
Módusz	7,00	7,00	1,00	1,00	4,00	1,00	1,00	1,00	1,00	7,00	4,00
Szórás	1,620	1,507	1,456	1,470	1,672	1,650	1,676	1,543	1,539	1,265	1,862
Relatív szórás (%)	29,19	26,39	54,94	58,57	55,36	55,56	53,89	67,09	68,40	20,21	49,79

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

4. táblázat: Leíró statisztika a gyermekvállalás mellett szóló érvek alapján 3 generáció összesítésében

Érdekes lehet továbbá megjegyezni, hogy a nagyszülők és a gyermekek átlagértékei szinte minden esetben együtt mozognak, míg a szülők válaszai magasabb átlagértékként jelennek meg a másik kettőhöz képest a családi (2,5 > 2,1) és a pár felől jövő (2,7 > 2,2) elvárás tekintetében, valamint a nemzet utánpótlása (3,0 > 2,7) és az Istennek való tetszés esetében (3,6 > 3,3). A szülők időskori gondozását mint motivációt a gyermekvállalásra minden generáció körülbelül egyformán értékelt az eredmények alapján (átlag = 3,0).

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

3. ábra: A 3 generáció gyermekvállalás melletti érveinek értékelése 1–7-ig terjedő skálán

H4: A leginkább elfogadott tényező a gyermekvállalás ellen szóló érvek közül a szülővé váláshoz szükséges fő személyiségjegyek hiánya.

Azt feltételeztük, hogy az emberek által leginkább tolerált tényezők, amelyek a gyermekvállalás ellen szólnak, az egyén szülővé válásához szükséges elengedhetetlen tulajdonságainak meglétéhez köthetők. Egy 1-től 7-ig terjedő Likert-skálán kértük a különböző generációkat, hogy értékeljék, mennyire tudnak azonosulni az egyes állításokkal, amelyek azt taglalják, hogy valaki milyen okból nem vállal gyermeket. Az eredmények alátámasztották előzetes feltevésünket: a három generáció összesített véleménye alapján a két leginkább elfogadott tényező abban az esetben, ha valaki nem kíván gyermeket vállalni az, ha belátja, hogy még nem elég érett a szülővé váláshoz (átlag = 5,02), illetve ha úgy érzi, nem lenne jó szülő (átlag = 3,78). Ezen feltételezések alapján a H4-es hipotézist elfogadhatjuk, miszerint a leginkább elfogadott tényező a gyermekvállalás ellen szóló érvek közül a szülővé váláshoz szükséges fő személyiségjegyek hiánya.

Antitérték/ Számítás	Anyagiak	Idő	Túlnépesedés	Rossz szülő	Kapcsolat	Éretlenség	Karrier	Munkahely	Tiszteletlenség	Hálátlanság	Nevelés
Elem- szám	603	603	603	603	603	603	602	603	603	603	603
Átlag	3,63	2,60	2,69	3,78	2,96	5,02	3,07	2,96	1,90	1,86	2,51
Medián	4,00	2,00	2,00	4,00	3,00	5,00	3,00	3,00	1,00	1,00	2,00
Módusz	4,00	1,00	1,00	4,00	1,00	7,00	4,00	4,00	1,00	1,00	1,00
Szórás	1,78	1,59	1,63	1,56	1,54	1,74	1,67	1,52	1,26	1,29	1,45
Relatív szórás (%)	61,28	60,79	41,31	52,22	34,77	54,53	51,26	66,17	69,33	57,85	61,28

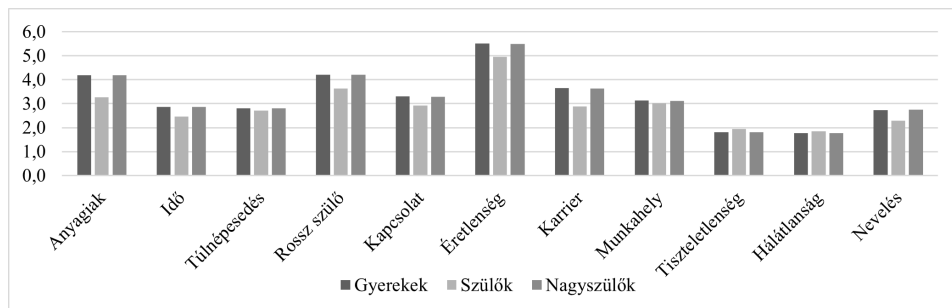
Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

5. táblázat: Leíró statisztika a gyermekvállalás ellen szóló érvek alapján 3 generáció összesítésében

A harmadik leginkább elfogadott ellenérv átlaga 3,63, amely a kellő anyagi források hiányához kapcsolódik. Ebben az esetben viszont a szórás értéke is kimagasló (1,78). A legmagasabb relatív szórás értéke a gyermek esetleges tiszteletlenségétől való félelemhez kapcsolódik (69,33%), azonban ez produkálta az egyik legalacsonyabb átlagértéket is (1,90), valamint a hálátlanságtól való félelem (1,86), azaz az emberek ezeket az ellenérveket tudják a legkevésbé tolerálni a gyermekvállalással szemben.

A szülők két eset kivételével minden helyzetben a nagyszülők és gyermekek átlagai alatt járnak – azaz ők kevésbé toleránsan tudják kezelni az esetleges ellenérveket

a gyermekvállalással szemben. A tiszteletlenségtől való félelmet azonban a többi generáció felett értékelték ($1,9 > 1,8$), valamint a hálátlanság tényét velük egyöntetűen ($1,8$). A kellő anyagi forrás hiányát jóval kevésbé tolerálják, mint a gyermekek és a nagyszülők ($3,3 < 4,2$), valamint a karrierépítés kifogása is kevésbé elfogadott náluk ($2,9 < 3,6$).

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

4. ábra: 3 generáció gyermekvállalás elleni érveinek értékelése 1–7-ig terjedő skálán

4. Konklúzió, javaslatok

Eredményeink alapján elmondható, hogy négy hipotézisünk közül 3 teljesen, 1 pedig részben teljesült. Megtudtuk, hogy a vallás ereje a gyermekvállalás területén is megjelenik, hiszen azok, akik alapvetően vallásos szemléletűnek vélik magukat, a gyermekvállalás témájában is fontos szerepet tulajdonítanak az isteni tetszésnek. Arról is tudomást szereztünk, hogy a szülők gyermekvállalást támogató érveinek átlaga a gyermekek és nagyszülők átlagai felett mozog, és ők azok, akik a legkevésbé tolerálják a gyermekvállalás elleni érveket, valamint a gyermekek és a nagyszülők pro és kontra érvei nagyjából egy szinten mozognak.

Továbbá választ kaptunk arra is, hogy a gyermekvállalás esetében a legfőbb motivációs tényezők érzelmi alapúak minden korosztály esetében, hiszen a gyermek szeretete, a kiteljesedés vágya és a szerelemből történő gyermekvállalás minden generáció esetében fő motivációs tényezőként jelentkezett. Kimagaslóan alacsony átlagértéket kapott az otthonteremtési támogatások és az adókedvezmények motivációjából történő gyermekvállalás. A leginkább elfogadott tényező a gyermekvállalás ellen szóló érvek közül a szülővé váláshoz szükséges fő személyiségjegyek hiánya, főként az érzelmi éretlenség és a rossz szülővé válás kockázatának a fennállása. A szükséges anyagiak hiánya csak a harmadik helyen végzett, amelyet a szülők kevésbé tartottak fontosnak, mint a gyermekek vagy a nagyszülők.

H1	Teljesült
H2	Részben teljesült
H3	Teljesült
H4	Teljesült

Forrás: saját kutatás alapján saját szerkesztés, 2024

6. táblázat: Összesítés a hipotézisek elfogadhatóságával kapcsolatban

A továbbiakban érdekes lenne a kutatást nagyobb városokban is lefolytatni, mint például a fővárosban, és ajánljuk kiterjeszteni több korosztályra. Mi magunk is tervezzük a kutatás longitudinálisra való fejlesztését a tanulók nyomon követésével, illetve szeretnénk megismételni újabb feltörekvő fiatal generáció tagjaival, akiktől friss információhoz juthatunk, és megfigyelhetjük az egyes generációk gyermekvállaláshoz kapcsolódó értékeinek változását.

A Kormány számára a kutatás alapján az az ajánlás merült fel, hogy a gyermekvállalás olyan anyagi jellegű támogatásai, mint az otthonteremtési támogatás vagy a személyi jövedelemadó tekintetében a családi kedvezmény mellett célszerű lenne az oktatásban nagyobb hangsúlyt fektetni a szülői öröm felfedezésére, a szülői képességek fejlesztésére. Másrészt társadalmi szinten is átfogóan és széleskörűen lenne szükséges támogatni azt, hogy a gyermekvállalás kevésbé tűnjön, de valójában is kevésbé legyen a szülők számára nyomasztó gond, inkább örömforrás, a személyiség és a család fejlődésének egy-egy újabb fontos mérföldköve, állomása.

Hivatkozások

- BAJKÓ ATTILA – MAKNICS ANITA – TÓTH KRISZTIÁN – VÉKÁS PÉTER (2015): A magyar nyugdíjrendszer fenntarthatóságáról. *Közgazdasági Szemle*, 62(12), 1229–1257.
- COOPER, J. – CROYLE, R. T. (1984): Attitudes and attitude change. *Annual review of psychology*, 35(1), 395–426.
- CSORBA LÁSZLÓ – BÁN SZABINA (2024): A személyes értékek változása egyetemisták családjainak három generációjában: a közösségi kohézió fellazulása. *Gazdaság & Társadalom*, 16 (34) (2023) 3, 47–68. DOI: 10.21637/GT.2023.3.04
- DOMONKOSI ÁGNES (2007): Attitűd, értékítélet, minősítés: az érték szempont érvényesülése a nyelvi-nyelvhaznázati reflexiókban. Az Eszterházy Károly Főiskola tudományos közleményei (Új sorozat 34. köt.) Acta Academiae Paedagogicae Agriensis. Sectio Linguistica Hungarica, 38–54.

- ELLINGSAETER – JENSEN – LIE (2013): The Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe. *Social Meaning of Children and Fertility Change in Europe*. Anne Lise Ellingsaeter, An-Magritt Jensen és Merete Lie (szerk.). London – New York: Routledge, 1–11.
- FLEISCHER TAMÁS (2014): A fenntarthatóság fogalmáról. *Közszolgálat és fenntarthatóság*, 9–24.
- GHEYISI, R. – FISHMAN, J. A. (1970): Language attitude studies: A brief survey of methodological approaches. *Anthropological linguistics*, 137–157.
- Központi Statisztikai Hivatal (2024)
- „Közös jövőnk” (1987): Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. World Commission on Environment and Development, 1987. published as Annex to UN General Assembly document A/42/427, Development and International Co-operation: Environment August 2, 1987.
- KULCSÁR ZSOLT (2014): Az integratív e-learning felé. <http://bit.ly/2pa8mYF>
- NAGY ÁDÁM – KÖLCSEY ATTILA (2017): Generation alpha: Marketing or science. *Acta Educationis Generalis*, 7(1), 107–115.
- OBÁDOVICS CSILLA – PLÖCHL KATA (2022): A CSOK-támogatás addicionális gyermekvállalásra gyakorolt hatása és az újjépítendő ingatlanok családalapítást ösztönző hatása az ország nyugati és középső régióiban. In A Kriptoalutak szerepe a fenntartható gazdaságban (Konferenciakötet), XVI. *Soproni Pénzügyi Napok pénzügyi, adózási és számviteli szakmai és tudományos konferencia*. Sopron, 2022. szeptember 28–30. 418–441.
- OLSON, J. M. – ZANNA, M. P. (1993): Attitudes and attitude change. *Annual review of psychology*, 44(1), 117–154.
- ROKEACH, M. (1971): Long-range experimental modification of values, attitudes, and behavior. *American psychologist*, 26(5), 453.
- SAMUELSON, P. A. (1938): A note on the pure theory of consumer's behaviour. *Economica*, 5(17), 61–71.
- SCHWARTZ, S. H. (2012): An Overview of the Schwartz Theory of Basic Values. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1).
- SÍK SÁNDOR (1955): *Zsoltárok könyve*. Budapest, Szent István Társulat.
- SZALMA IVETT (2010): Attitűdök a házasságról és a gyermekvállalásról. *Demográfia* 53(1) 38–67.
- SZALMA IVETT (2011): *A munkaerő-piaci helyzet hatása az első tartós párkapcsolat kialakítására és a szülővé válásra Magyarországon*. PhD-disszertáció. Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest.
- SZALMA IVETT – TAKÁCS JUDIT (2012): A gyermektelenség meghatározó tényezők Magyarországon. *Demográfia*, 55(1), 44–68.

- SZALMA IVETT (2014): A gyermekvállalás társadalmi normái és a mesterséges megtermékenyítéssel kapcsolatos attitűdök vizsgálata Magyarországon és Európában. *Replika*, 85(1-2), 35–55.
- SZLÁVIK JÁNOS – CSETE MÁRIA (2004): A fenntarthatóság érvényre juttatása és mérhetősége települési-kisregionális szinten. *Gazdálkodás: Scientific Journal on Agricultural Economics*, 48(4), 10–27.
- SZLÁVIK JÁNOS (2012): *A fenntartható fejlődés fogalma és értelmezései*. In: Összhang: Tudomány a gazdaságban és a társadalomban. Eger, Eszterházy Károly Főiskola Líceum Kiadó, 75–90.
- TARI ANNAMÁRIA (2010): *Y generáció*. Jaffa Kiadó, Budapest.
- TARI ANNAMÁRIA (2011): *Z generáció*. Jaffa Kiadó, Budapest.
- WILLIAMS, K. C. – PAGE, R. A. (2011): Marketing to the generations. *Journal of behavioral studies in business*, 3(1), 37–53.